

minilekcja obywatelska

W ŚWIECIE I POWIECIE, CZYLI O MIGRACJACH POLAKÓW. W TRZYDZIEŚCI LAT PO TRANSFORMACJI USTROJOWEJ

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELA I UCZNIĄ

Prezentacja multimedialna opracowana na podstawie: webinarium pod tym samym tytułem oraz podręcznika **Przewodnik obywatelski. Wiedza o społeczeństwie w liceum i technikum – zakres podstawowy**.

Część 1 i 2.

Autor tekstów: Justyna Pokojska

NA TEJ LEKCJI

Uczniowie będą szukać odpowiedzi na pytania:

- Co to jest emigracja i imigracja?
- Czym różni się migrant od uchodźcy?
- Jak mierzyć mobilność przestrzenną ludności?

A po lekcji będą potrafili:

- wymienić i omówić czynniki przyciągające i wypychające migrantów (z ang. *push/pull factors*);
- wskazywać główne kierunki migracji z Polski i do Polski.

CO BĘDZIE POTRZEBNE?

Komputer z dostępem do internetu, ewentualnie projektor i ekran lub tablica interaktywna

PRZECZYTAJ WCZEŚNIEJ

Przewodnik obywatelski. Wiedza o społeczeństwie w liceum i technikum – zakres podstawowy. Część 1: Polska w trzydziści lat po wielkiej zmianie (s. 127–137); Część 2: Polska w Europie, Polska w świecie (s. 183–185) oraz Świat daleki od doskonałości (s. 201–205).

MATERIAŁY DLA UCZNIĄ

- Słowniczek obywatelski (PODRĘCZNIK CZ. 1, s. 272–290)
- Rusz głową, czyli ćwiczenia i zadania (MATERIAŁY, s. 10)

W KILKU SŁOWACH O LEKCJI

Transformacja polityczna i ekonomiczna zmieniła dotychczasowe oblicze Polski. Nasza minilekcja przybliży uczniom i uczennicom zagadnienie mobilności przestrzennej Polaków w kontekście przemian społecznych w ciągu ostatnich 30 lat. Opowiemy, ilu Polaków wyjechało za granicę i jakie kraje wybrali jako swoją destynację, czy przeznaczenie. Przyjrzymy się też różnym typom migracji, wyróżniając zarówno te zewnętrzne, jak i wewnętrzne (bo przecież nie każda mobilność przestrzenna musi wiązać się z przekraczaniem granic państwowych). Zdefiniujemy kategorię „migranta” i „uchodźcy” i poszukamy wspólnie odpowiedzi na pytanie, kto szuka dziś schronienia w Polsce.

AKTYWNOŚCI UCZNIÓW

- SLAJD 3

Zapoznanie się z tematem minilekcji obywatelskiej.

- SLAJD 4

Na tej lekcji

Ukierunkowanie na cele realizowane na minilekcji.

- SLAJD 5

Kilka słów o autorze

Justyna Pokojka – z zamiłowania społeczniczka, a z wykształcenie socjolożka, adiunkta na Wydziale Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Dwukrotna stypendystka Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Pasjonatka badań terenowych. Autorka książki *Granice na pograniczu? Przypadek pogranicza polsko-słowackiego. Sromowce Niżne – Czerwony Klasztor* (Wydawnictwo Scholar 2017).

- SLAJD 6–10

Wstęp: Kontekst przemian społeczno-gospodarczych po przełomie w 1989 roku

Zagadnienia: (1) Zmiana struktury społecznej, wyłonienie się klasy przedsiębiorców; (2) Rynek kapitałowy; (3) Rozrost działalności gospodarczej; (4) Rozwój technologii; (5) Otwarta wymiana gospodarcza; (6) Produkt transformacji = klasa średnia (PATRZ: PODRĘCZNIK POLSKA W TRZYDZIEŚCI LAT PO WIELKIEJ ZMIANIE, S. 127–137)

Zmiana struktury społecznej. Transformacja polityczna i ekonomiczna zmieniła dotychczasową strukturę społeczeństwa polskiego. Zanikła warstwa chłopów-robotników, a pojawili się natomiast przedsiębiorcy (wkrótce stanowili oni 10% społeczeństwa) – SLAJD 7.

Przemiany gospodarcze. Wielu Polaków skorzystało po 1989 roku z możliwości prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej, napływu kapitału zagranicznego i nowych technologii, a także wymiany międzynarodowej i otwarcia Polski na świat – SLAJD 8.

Jarmark Europa. Symbolem przemian gospodarczych w Polsce po 1989 roku może być targowisko utworzone na koronie Stadionu Dziesięciolecia w Warszawie. Zaliczane było do największych w Europie. Działo do 2007 roku – SLAJD 9.

Powstanie klasy średniej. Społecznym produktem transformacji stała się w Polsce nowa klasa, zwana klasą średnią. Klasa ta rekrutuje się zarówno spośród przedsiębiorców, którzy skorzystali na transformacji, jak również z wysoko wykwalifikowanych specjalistów wykonujących wolne zawody – SLAJD 10.

- SLAJD 11

Skutki uboczne transformacji:

- wzrost bezrobocia
- wzrost przestępczości
- rozwój sfery ubóstwa

• SLAJD 12–17

Przyjrzyj się wynikom badań (ANALIZA)

Bezrobocie w Polsce według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) – SLAJD 12

Źródło: GUS, <https://stat.gov.pl/infografiki-widzety/infografiki/infografika-bezrobocie-wedlug-bael,62,1.html>

Stopa bezrobocia w Polsce w latach 1992–2016 (stopa bezrobocia zdefiniowana jako stosunek liczby bezrobotnych do zasobu siły roboczej w wieku 15 lat i więcej) – SLAJD 13

Źródło: GUS, <https://stat.gov.pl/infografiki-widzety/infografiki/infografika-bezrobocie-wedlug-bael,62,1.html>

Poczucie bezpieczeństwa. Treść pytania: Czy, Pana(i) zdaniem, Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie? – SLAJD 14

Źródło: Poczucie bezpieczeństwa i zagrożenie przestępczością – komunikat z badań, CBOS, nr 61/2018.

Zadanie (praca indywidualna) – SLAJD 15

Jak w świetle powyższych badań Centrum Badania Opinii Społecznej (SLAJD 13) w ciągu ostatnich trzydziestu lat zmieniło się poczucie bezpieczeństwa Polaków?

Przyjrzyj się wykresowi (ANALIZA) – SLAJD 16

Zasięg ubóstwa skrajnego w 2015 i 2016 r. według grup społeczno-ekonomicznych w % osób w gospodarstwach domowych

Źródło: Ubóstwo w Polsce w latach 2015 i 2016, GUS, Warszawa 2017, s. 10.

Zadanie (praca indywidualna) – SLAJD 17

Które grupy społeczne znajdowały się w najtrudniejszej sytuacji materialnej w 2015 i 2016 roku? Odwołaj się do danych na wykresie (SLAJD 15).

• SLAJD 18

Zmiany na arenie politycznej i otwarcie nowych rynków pracy

Zmiany na arenie politycznej oraz akcesja Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku oraz przystąpienie do strefy Schengen w 2007 roku spowodowały otwarcie zachodnich rynków pracy dla Polaków.

• SLAJD 19

Koncepcja czynników przyciągających i wypychających (z ang. *push/pull factors*)

Koncepcja ta tłumaczy mechanizmy decyzyjne związane z migracjami.

• SLAJD 20

Przyjrzyj się danym w tabeli (ANALIZA)

Tablica 1. Czynniki powodujące migracje wg modelu Banku Światowego

Źródło: Bank Światowy, Migration and Remittances, Easter Europe and the former Soviet Union, 2006.

	Czynniki wypychające	Czynniki ciągnące
ekonomiczne i demograficzne	<ul style="list-style-type: none"> • ubóstwo • bezrobocie • niskie płace • wysoki przyrost naturalny • brak podstawowej opieki medycznej • braki w systemie edukacji 	<ul style="list-style-type: none"> • perspektywy wyższych zarobków • perspektywy poprawy standardu życia • rozwój osobisty lub zawodowy
polityczne	<ul style="list-style-type: none"> • konflikty, niebezpieczeństwo, przemoc • korupcja • łamanie praw człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • poczucie bezpieczeństwa • wolność polityczna
społeczne i kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> • dyskryminacja wynikająca ze względów etnicznych, religijnych 	<ul style="list-style-type: none"> • łączenie rodzin • migracje do kraju przodków • brak zjawiska dyskryminacji

• SLAJD 21–23

Jak się mierzy migracje?

Na początku:

Trzeba zdefiniować, co to jest „migracja” i czym się ona różni od „cyrkulacji”.

Mobilność przestrzenna ludzi oznacza ich fizyczne przemieszczenie się.

O ile migracja prowadzi do trwałej lub względnie trwałej zmiany miejsca zamieszkania, o tyle cyrkulacja – nie.

W badaniach nad migracjami ludności bierze się pod uwagę następujące czynniki:

- **obszar**, na którego terenie przemieszcza się ludność (określany granicami jednostek administracyjnych)
- **czas** pobytu w nowym lub czas nieobecności w poprzednim miejscu
- **cel** zmiany miejsca zamieszkania (miejsca pobytu).

• SLAJD 24–25

Skąd czerpie się dane o migracjach?

W badaniach nad migracjami ludności bierze się pod uwagę:

- spisy ludności (zawierają pytania na temat miejsca urodzenia lub poprzedniego miejsca zamieszkania; dodatkowo można ustalić saldo wędrowek ludności na danym terytorium przez porównanie danych dwóch spisów, po wyeliminowaniu zmian wynikających z ruchu naturalnego)
- bieżącą rejestrację meldunkową
- bieżącą rejestrację graniczną (paszportową) i wizową
- badania ankietowe i monograficzne (przeprowadzane na niewielkich zbiorowościach).

• SLAJD 26–27

W świecie

W dawnym gmachu Dworca Morskiego w Gdyni, skąd przez dziesięciolecia wypływały polskie transatlantyki, działa dziś Muzeum Emigracji.

Przyjrzyj się ilustracji: Gdynia. Grupa osób udających się na emigrację po wyjściu z pociągu wsiada na okręt „Kraków” (linia polsko–holenderska) płynący do Ameryki Południowej, 1928, Narodowe Archiwum Cyfrowe.

• SLAJD 28–30

Migracje zagraniczne Polaków

Według Spisu Powszechnego Ludności z 2002 r. na emigracji przebywało 786 tys. Polaków, z czego ponad 626 tys. przez okres co najmniej 12–tu miesięcy.

Gdzie?

- Niemcy
- Stany Zjednoczone
- Włochy
- Kanada
- Wielka Brytania
- Francja

Kierunki emigracji zagranicznych od maja 2004 roku uległy zmianie – były i są jednoznacznie uzależnione od możliwości pracy w poszczególnych krajach członkowskich UE. Wobec swobodnego przepływu osób, prowadzenie dokładnych statystyk dotyczących przepływu osób pomiędzy poszczególnymi krajami jest znacznie utrudnione. W przypadku Polski, mimo istnienia formalnego obowiązku zgłaszania wyjazdu za granicę na pobyt czasowy, tylko niewielka część wyjeżdżających dopełnia formalności. W końcu 2008 r. liczba osób przebywających za granicą, która zgłosiła swój wyjazd za granicę w biurach ewidencji ludności wynosiła 88 tys. W tych okolicznościach najlepszym sposobem uzyskania danych o rozmiarach czasowej emigracji Polaków są szacunki oparte na wielu źródłach danych.

Według danych GUS-u z listopada 2017 roku na emigracji było ok. 3 mln Polaków.

Gdzie?

- Wielka Brytania (800 tys.)
- Niemcy (ok. 700 tys.)
- Holandia (100 tys.)

- Norwegia (80 tys.)
- Grecja (ok. 65 tys.)
- pozostałe kraje

• SLAJD 31

Przyjrzyj się danym w tabeli (ANALIZA)

Tabela 2. Poakcesyjne migracje Polaków

W którym kraju lub w których krajach Pan(i) pracował(a) lub pracuje?	Odpowiedzi osób, które pracują lub w ostatnich latach pracowały za granicą (według terminów badań)							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	w proc.							
Niemcy	46	48	44	39	43	36	36	45
Wielka Brytania	15	18	16	22	25	21	21	26
Holandia	8	7	8	9	13	12	9	10
Belgia	4	2	2	3	2	2	9	9
Francja	5	0	8	3	5	6	6	7
Irlandia	5	3	5	3	4	3	2	5
Czechy	2	3	2	2	0	4	0	4
Włochy	8	10	8	11	8	7	6	4
Austria	4	3	5	2	1	2	4	3
Norwegia	3	7	3	1	4	8	3	3
Dania	2	1	2	1	1	2	2	3
Hiszpania	3	1	6	7	2	3	3	2
Stany Zjednoczone	6	6	6	4	5	8	5	1
Szwajcaria	1	2	2	0	1	2	1	0

W którym kraju lub w których krajach Pan(i) pracował(a) lub pracuje?	Odpowiedzi osób, które pracują lub w ostatnich latach pracowały za granicą (według terminów badań)							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	w proc.							
Grecja	2	2	2	1	2	3	1	0
Inne państwo	11	10	9	16	8	11	8	8

Źródło: *Poakcesyjne migracje Polaków*, komunikat z badań, CBOS, nr 162/2014.

Uwaga: Procenty nie sumują się do 100.

- SLAJD 32–33

I w powiecie

Migracje wewnętrzne

- zmiany miejsca stałego (lub czasowego) pobytu, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy w celu osiedlenia się na stałe (lub pobyt czasowy)
- oraz przemeldowanie z pobytu czasowego na pobyt stały w danej miejscowości, jeżeli poprzednie miejsce pobytu stałego znajdowało się w innej gminie.

W przypadku gminy miejsko-wiejskiej migracją jest również zmiana miejsca zamieszkania między terenami miejskimi i wiejskimi gminy.

- SLAJD 34–38

Nie tylko z Polski, ale i do Polski

Migrant

- – osoba, która przebywa w obcym kraju ponad rok, niezależnie od tego, czy migracja jest dobrowolna czy przymusowa, i niezależnie od tego, czy osoba ta wyemigrowała w sposób legalny (według ONZ)
- •pojęciem tym obejmuje się również migrantów krótkoterminowych, którzy wyjeżdżają na krótki okres do pracy (np. robotnicy sezonowi)

Uchodźca

- osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa”

Źródło: Art. 1 ust. A pkt 2 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r., art. 1 ust. A pkt 2 zmieniony protokołem z 1967 r.

Polska stała się domem dla wielu mieszkańców z następujących krajów europejskich i pozaeuropejskich:

- Ukrainy (ok. 1 mln)
- Białorusi (ok. 200 tys.)

- Federacji Rosyjskiej
- Mołdawii, Gruzji i Armenii
- Indii, Nepalu i Wietnamu.

Przyjrzyj się fotografii

Uchodźcy i imigranci nie są wszędzie mile widziani. Prezentowane zdjęcie znalazło się na okładce broszury Komisji Europejskiej o migrantach. Jak sądzisz, dlaczego? (Fot. Alain Schroeder/European Communities)

Przeczytaj teraz

Polska to kraj leżący na wschód od Zachodu i na zachód od Wschodu. Sławomir Mrożek (1930–2013), polski dramaturg i prozaik

- **SLAJD 39**

Zadanie (praca indywidualna)

Przez długie wieki Polska – podobnie jak większość europejskich krajów – była terenem bezustannych migracji. Przywędrowali tu ludzie poszukujący pracy i domu, osiedlali się ci, którzy uciekali przed religijnymi prześladowaniami, jeszcze inni przyjeżdżali, by zdobyć wykształcenie. Cudzoziemcami byli między innymi: żona Mieszka I, Dobrawa, słynny rzeźbiarz Wit Stwosz, malarz Bernardo Bellotto, zwany Canaletto, czy ojciec Fryderyka Chopina, Mikołaj. We współczesnej Polsce także mieszka wielu imigrantów, a ich liczba stale rośnie.

Jak często ty sam/sama stykasz się z obcokrajowcami mieszkającymi w Polsce? Z jakich krajów pochodzą? Dlaczego tu przyjechali? Jaka jest ich sytuacja? Jeśli to możliwe – przeprowadź rozmowę z wybraną osobą i dowiedz się, jak wygląda jej życie w Polsce. Jakie ma problemy, plany na przyszłość?

- **SLAJD 40**

Warto zapamiętać

Ważne treści warte zapamiętania: emigracja, imigracja, reemigracja, repatriacja (PATRZ: SŁOWNICZEK OBYWATELSKI).

POLECAMY MATERIAŁY DODATKOWE

- **SŁOWNICZEK OBYWATELSKI**

EMIGRACJA (ODPŁYW) – opuszczenie miejsca zamieszkania; zbiorowość osób wyjeżdżających za granicę na stałe.

IMIGRACJA (NAPŁYW) – przybycie do nowego miejsca zamieszkania; zbiorowość osób przybywających z zagranicy na stałe.

REEMIGRACJA – powrót ludzi do poprzednich miejsc zamieszkania, opuszczonych niegdyś w celu osiedlenia się w innym miejscu.

REPATRIACJA – powrót do kraju osób, które opuściły go w wyniku wcześniejszych akcji osadniczych, wojny lub zmiany granic; repatriacja zwykle ma charakter zorganizowany i przeprowadzana jest przez władze publiczne.

MIGRACJA POZORNA – zmiana meldunku mieszkańców wywołana zmianami granic administracyjnych obszaru.

MIGRANCI W POLSCE

RUSZ GŁOWĄ, CZYLI ĆWICZENIA I ZADANIA

Imię i nazwisko:

Klasa:

Data:

Przez długie wieki Polska – podobnie jak większość europejskich krajów – była terenem bezustannych migracji. Przywędrowali tu ludzie poszukujący pracy i domu, osiedlali się ci, którzy uciekali przed religijnymi prześladowaniami, jeszcze inni przyjeżdżali, by zdobyć wykształcenie. Cudzoziemcami byli między innymi: żona Mieszka I, Dobrawa, słynny rzeźbiarz Wit Stwosz, malarz Bernardo Bellotto, zwany Canaletto, czy ojciec Fryderyka Chopina, Mikołaj. We współczesnej Polsce także mieszka wielu imigrantów, a ich liczba stale rośnie.

Jak często ty sam/sama stykasz się z obcokrajowcami mieszkającymi w Polsce? Z jakich krajów pochodzą? Dlaczego tu przyjechali? Jaka jest ich sytuacja? Jeśli to możliwe – przeprowadź rozmowę z wybraną osobą i dowiedz się, jak wygląda jej życie w Polsce. Jakie ma problemy, plany na przyszłość? Zrób notatkę z rozmowy, posługując się metodą Cornella.

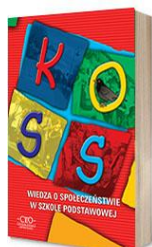
TYTUŁ:

WSKAZÓWKI/HASŁA

NOTATKI

PODSUMOWANIE:

Zamów w księgarni internetowej CIVITAS.COM.PL

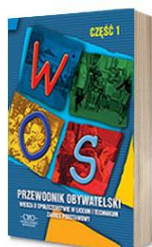

KOSS. WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Autorzy: Alicja Pacewicz, Tomasz Merta, Anna Klimowicz, Jacek Królikowski, Maciej Podbielkowski, Aleksander Pawlicki, Jędrzej Witkowski, Jan Wróbel

Wyd. 1, s. 328, opr. miękka, 17,6x25,0 cm, ISBN: 978-83-89623-74-4

Numer dopuszczenia do użytku szkolnego: 929/2018

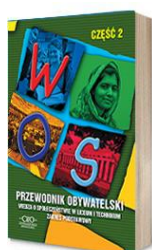

PRZEWODNIK OBYWATELSKI. WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE W LICEUM I TECHNIKUM – ZAKRES PODSTAWOWY. CZĘŚĆ 1

Autorzy: Andrzej Waśkiewicz, Tomasz Merta, Łukasz Pawłowski, Alicja Pacewicz

Wyd. 1, s. 312, opr. miękka, 16,5x23,7 cm, ISBN: 978-83-89623-76-8

Numer dopuszczenia: 1031/1/2019

PRZEWODNIK OBYWATELSKI. WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE W LICEUM I TECHNIKUM – ZAKRES PODSTAWOWY. CZĘŚĆ 2

Autorzy: Andrzej Waśkiewicz, Tomasz Merta, Dagmara Woźniakowska-Fajst, Witold Klaus, Alicja Pacewicz

Wyd. 1, s. 316, opr. miękka, 16,5x23,7 cm, ISBN: 978-83-89623-77-5

Numer dopuszczenia: 1031/2/2020

Znajdź materiały do PRZEWODNIKA OBYWATELSKIEGO

- w serwisie internetowym: koss.ceo.org.pl/wos-do-liceum-i-technikum
- na grupie KOSS i WOS na Facebooku: [koss.ceo.org.pl/facebook](https://www.facebook.com/koss.ceo.org.pl/)

Nauczycielko, nauczycielu,
jeśli zarejestrujesz się w naszym serwisie, to otrzymasz informacje o kolejnych minilekcjach obywatelskich oraz nowościach wydawniczych.

Tutaj jest formularz: rejestracja.ceo.org.pl/content/materialy-i-wydarzenia-z-wosu